

Posudek na disertační práci

Barbora Valíšková

*(De)institucionalización y dinámica de los movimientos sociales:
el caso del movimiento indígena en Bolivia*

Filozofická fakulta, Univerzita Hradec Králové 2020

Sociální hnutí, jejich možnosti ovlivňovat politiku a zároveň limity jejich působení, vzednutí spjatá se silnou mobilizací mas a následné frustrace z nenaplněných očekávání a demobilizace, jsou nejen historickým ale i aktuálním svědectvím společenských pohybů a tudíž předmětem sociálně vědních výzkumů. Nutno říci, že latinskoamerické prostředí bylo vždy určitou laboratoří, v níž procesy, fungující i v jiných geografických a kulturních oblastech, se projevovaly v čistší podobě.

Z tohoto hlediska je téma disertační práce velmi významné a skutečně přínosné. Bez ohledu na vzdálenost a kulturní odlišnost, bez ohledu na to, že studie se věnuje etnicky zakotveným (indiánským) sociálním hnutím v zemi, která patří i v rámci Latinské Ameriky k těm nejchudším, řada nastolených otázek jistě osloví i badatele z jiných regionů, včetně střední a východní Evropy.

Přínosnost této práce nad rámec čistě bolívijského výzkumu je posílena i kvalitním teoretickým zakotvením týkajícím se problematiky sociálních hnutí, jež se opírá o solidní odbornou literaturu. Autorka se zde nutně zabývá diskusemi ohledně vztahu sociálních hnutí a politiky (insider/outsider), dilematem, která mnohá hnutí po celém světě řeší, s nejistotou, zda přímý vstup do politiky (a obsazení státních institucí) předem neurčuje následný rozpad hnutí a ztrátu jeho identity, soudržnosti a možnosti mobilizovat.

Vzhledem k výzkumnému zadání se autorka musela v teoretické rovině také vyrovnat s konceptem institucionalizace, jenž v sobě vždy zahrnuje jistou rutinizaci jednání a to jak dovnitř vlastního hnutí tak ve vztahu ke státní moci. Institucionalizace také znamená nalezení či vytváření kanálů komunikace se státními autoritami, je spojena s profesionalizací hnutí, jeho restrukturalizací, vytvářením kvalifikovaného personálu. A (de)institucionalizace nakonec ovlivňuje řešení výše zmíněného dilematu, předurčuje zvolené strategie a s nimi související možné dopady týkající se dynamiky vývoje. Autorka upozorňuje na dva možné teoretické přístupy (*“resource-mobilization approach”* a *“political process approach”*), zmiňuje i známé Michelsova pravidlo „železného zákona oligarchizace“, respektive „železného zákona úpadku“ (Lowi). Autorka se vůči různým přístupům vymezuje, nevnímá vstup do formální politiky jako něco, co automaticky vede k oslabení či zániku hnutí. Vnímá jako podstatné i další okolnosti související se strategií aktérů ve vztahu k politickému a sociálnímu kontextu; sleduje tedy procesy i na mikro úrovni.

Autorka pro svůj výzkum analyzuje období 1990-2018 (respektive 2019 – na různých místech najdeme různou dataci), což je období takřka 30 let. To má svůj význam pro sledování dynamiky vývoje, protože fakticky pokrývá 7 vládních období. Vychází přitom z dat týkajících se všech protestních aktivit v daném období, načež následuje rozbor tří organizací. Metodicky vychází jak z dostupných dat, tak především z rozhovorů – polootevřených a hloubkových – s více jak 60 respondenty. Ze zvolených kvalitativních metod podrobněji v metodologické části rozebírá kritickou diskurzivní analýzu, rámcovou analýzu, nálepkování ze strany dominantních skupin (nejsem si jista, zda lze vnímat jako samostatnou metodu), trasování procesu (*process tracing*). Celkově zvolenou metodologii, metody a metodiku výzkumu považuje za vhodnou a dostatečně vysvětlenou pro naplnění výzkumných cílů a zodpovězení výzkumných otázek.

Cílem této práce bylo nalézt vysvětlení pro podobu vztahů mezi (de)institucionalizací bolivijského indiánského hnutí a jeho dynamikou (protestní aktivity, vnitřní soudržnost), přičemž záměrem bylo vyjasnění určitého paradoxu, proč bolivijské indiánské hnutí se demobilizovalo za levicové vlády MAS, kdy institucionalizace hnutí dosáhla svého vrcholu a indiánská reprezentace výrazně pronikla do státních struktur. Právě na tomto paradoxu autorka postavila svou základní výzkumnou otázku: Zda a případně jak úpadek (demobilizace, vnitřní rozkol) bolivijského indiánského hnutí souvisí s rostoucí institucionalizací, tj. rostoucím vstupem vlastní reprezentace do sféry formální politiky? Tuto základní otázku pak autorka rozvedla do pěti dílčích výzkumných otázek, které zde již nebudu uvádět, protože s nimi autorka nesporně seznámí celou komisi. Mohu jen konstatovat, že formulace otázek je logická a umožňuje zodpovězení hlavní otázky a naplnění cílů výzkumu.

Závěry práce jsou dobře zargumentované a diskutované. Autorka zdůrazňuje, že dopady institucionalizace na dynamiku hnutí souvisejí s řadou faktorů, zejména v průnicích do exekutivy či legislativy, nastavení kanálů komunikace a prosazení zásadních témat a také na strategickém rozhodování vlády. Zjednodušeně řečeno, protesty jsou méně pravděpodobné, pokud hnutí má zastoupení ve výkonné moci než pokud je má pouze v legislativě, dále pokud dochází k podstatným možnostem využití nástroje posilování loajality a zároveň represe „disidentů“.

Předkládaná práce je kvalitně zpracovaná, opírá se o velké množství zdrojů, autorka pracuje s vědeckým aparátem na úrovni odpovídajícím požadavkům na disertaci, jazykově je (pokud mohu posoudit) kvalitně napsaná a dobře čitelná.

Připomínky:

Při výzkumu dynamiky vývoje a otázky institucionalizace sociálních hnutí v Latinské Americe se autorka dostává do analýzy vztahů a vazeb mezi sociálním hnutím a státem, respektive vládou v širším smyslu

administrativy zahrnující jak politiku tak státní aparát. Z toho vztahu oprávněně odvozuje řadu svých argumentů a dílčích závěrů. Zatímco sociálním hnutím jako takovým věnuje velkou pozornost jak v teoretickém zakotvení tak v konkrétní analýze, stát a jeho podoba zůstává fakticky mimo. Je ovšem otázkou, zda to není právě podoba státu a jeho slabost z hlediska autonomního fungování a nezávislosti na vládnoucích strukturách, která vede k tomu, že se sociální hnutí dostávají do pasti v procesu své institucionalizace. Jedinou cestou, jak prosadit své požadavky a naplnit alespoň částečně své cíle je mocenské obsazení státu, které pak musí fungovat v logice tohoto obsazení. Neexistence komunikačních kanálů schopných prosadit určité cíle bez nutnosti obsadit stát, může být zásadní systémovou otázkou.

Druhá připomínka se týká toho, co bývá označováno jako „*state of discipline*“. Oceňuji množství zdrojů i schopnost orientovat se v problematice. Považuji za dobré, že práce je psaná ve španělštině a může tak oslovit širší akademickou veřejnost i v zahraničí. Udivuje mne ale, že práce vůbec nezmiňuje stav bádání v českém prostředí, a to jak v obecné politologické literatuře zabývající se otázkami sociálních hnutí tak jejich aplikacemi na problematiku Latinské Ameriky či dokonce vztahující se k Bolívii. Jediné odkazy jsou na práce autorky s její školitelkou (to samo o sobě je v pořádku), ale působí to, jako by výzkum těchto otázek u nás vůbec neprobíhal (a to dokonce ani na vlastním školícím pracovišti). Přitom existují monografie, odborné články, disertace (publikované nejen v češtině, ale i v angličtině či španělštině, v našich či zahraničních publikacích). Takovýto přístup považuji za problematický, protože snižuje dopady disertační práce na domácí akademické prostředí a jeho rozvoj, nevysílá signál do zahraničí, že zde jakási odborná pracoviště existovala a existují a zároveň se i autorka práce ochuzuje o výsledky předchozích domácích bádání.

Závěr: Přes uvedené dílčích připomínky práci považuji za zdařilou, odpovídající požadavkům na disertační práci a **doporučuji ji k obhajobě před příslušnou komisí.**

V Praze dne 8.8.2020

Prof. PhDr. Vladimíra Dvořáková, CSc.
Katedra politologie VŠE v Praze